foundation, a localised 15-cm-thick archaeological layer was found in an area roughly 20 m^2. The deposit accumulated next to the former building contained 17th- to mid-18th-century finds: a Christina Augusta Vasa coin from 1646–1648; a Conrad and Cornelius Laufer counting token from 1660–1676; fragments of 17th-century stove tiles (Fig. 4); shards of clay vessels; and animal bones.

Ugnius Budvydas

Naujosios Žagarės dvaras

Naujosios Žagarės dvaras (Joniškio r., Žagarės sen.) istoriniuose šaltiniuose minimas nuo XVI a. pradžios (Miškinis A. *Lietuvos urbanistikos paveldas ir jo vertybės*, t. III: *Vakarų Lietuvos miestai ir miesteliai*, kn. II. Vilnius, 2007, p. 375). Žinoma, kad dvaras iki pat XVIII a. pabaigos priklausė karališkajai Šiaulių ekonomijai. 1795 m., po trečiojo ATR padalijimo, Rusijos imperatorė Jekaterina II Šiaulių ekonomiją padovanojo savo favoritui grafui Platonui Zubovui (Semaškaitė I., Semaška A. *Dvarų enciklopedija*. Vilnius, 2017, p. 336–337). Vis dėlto rašytiniai šaltiniai neleidžia tiksliai pasakyti, kada Žagarės dvaras buvo įkurtas dabartinės dvarvietės vietoje. 1858 m. dvarą įsigijo rusų grafas Dimitrijus Naryškinas. XIX a. 7 dešimtmečio pradžioje buvo pastatyti neoklasicistinio stiliaus Žagarės dvaro rūmai (Semaškaitė I., Semaška A., *Dvarų enciklopedija*. Vilnius, 2017, p. 336–337). Rūmus supo angliško stiliaus parkas, pradėtas kurti XIX a. viduryje, o baigtas – 1898 m.

1 pav. 2021–2022 m. Naujosios Žagarės dvaro sodybos žvalgymų situacijos planas: 1 – kultūros vertybės ribos; 2 – žvalgytų takų vietos; 3 – žvalgytų vandentiekio trasų vietos; 4 – žvalgytų elektros trasų vietos; 5 – žvalgytų melioracijos trasų vietos; 6 – esami melioracijos grioviai; 7 – aptiktų mūro struktūrų vietos. U. Budvydo brėž.

Fig. 1. Area plan of the 2021–2022 survey of New Žagarė Manor: 1 – boundaries of the cultural heritage site; 2 – surveyed paths; 3 – surveyed water supply routes; 4 – surveyed electric cable routes; 5 – surveyed drainage channels; 6 – existing drainage channels; 7 – newly discovered brick structures.

Žagarės dvaro sodybos teritorijoje archeologiniai tyrimai vykdyti 2003, 2007, 2012–2013 m. Linas Kvizikevičius 2012 m. ištyrė 30 šurfų (50 m^2) (*ATL 2012 metais*, 2013, p. 283–286). Nustatyta, kad parko teritorijoje kultūrinis sluoksnis yra susiformavęs XIX–XX a., dvaro sodyba kūrėsi tuščioje, iki tol neapgyvendintoje vietoje. Lokalizuota 1896 m. pastatytos cerkvės, PV, V dalyse ribojusios akmenų mūro tvoros, šalia dvaro rūmų PV fasado XX a. pradžios buvusio apskrito fontano, buvusio parko takų vietos. 2013 m. E. Vasiliauskas Žagarės dvaro rūmų aplinkoje ištyrė 26 šurfus ir 2 plotus (*ATL 2013 metais*, 2014, p. 220–225). Bendras tirtas plotas siekė 78,96 m^2. Atlikti tyrimai suteikė papildomos informacijos apie dvaro rūmų statybą, jų aplinkoje stovėjusius pastatus. Spėjama, kad šurfuose 7, 24 ir plote 1 buvo aptikti XVIII a. II pusės–XIX a. I pusės Antano Tyzenhauzo ir grafų Zubovų laikotarpio rūmų pamatų fragmentai, kurie tęsiasi po dabartiniais rūmais. Archeologinių tyrimų metu taip pat buvo aptiktas Naryškinų rūmų laikotarpio kolektorius, 6,8 m skersmens fontanas, XIX a. I pusės ledainės (?) pamatai. Plote 3 buvo atidengti 1836 m. Naujosios Žagarės plane pažymėto „U“ raidės formos pastato pamatų fragmentai.

2021–2022 m. Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos vykdė Žagarės dvaro sodybos parko planinės ir erdvinės struktūros atkūrimą. Šio projekto įvairiuose įgyvendinimo etapuose žemės kasimo darbų metu buvo atliekami žvalgymai. Jie vykdyti naujai įrengiamų ir atnaujinamų takų vietose, apšvietimo kabelių, melioracijos vandentiekio trasų vietose ir atstatomos dvaro tvoros vietoje (1 pav.). Iš viso buvo žvalgytas 41 500 m^2 plotas. Takų vietoje žemės kasimo darbai paprastai buvo vykdomi 20–40 cm gylyje, rečiau kasta iki 50–60 cm gylio. Elektros trasų projektinis gylis siekė 50–60 cm, o vandentiekio trasų – 1,1–2,15 m.

Atlikti žvalgymai patvirtino ankstesnių metų tyrimų rezultatus, jog dvaro parko teritorijoje yra susiformavę tik XIX–XX a. laikotarpio kultūriniai sluoksniai su šiam laikotarpiui būdingais radiniais. Jokių ankstesnio laikotarpio radinių žvalgymų metu nebuvo aptikta. Tai yra dvaro sodyba kūrėsi tuščioje, iki tol neapgyvendintoje teritorijoje. Beveik visi XIX–XX a. datuojami radiniai buvo aptikti dvaro sodybos, arklidžių ir kitų dvaro pastatų aplinkoje. Toliau nuo šių pastatų buvo fiksuojamas armuo, mišką žemis arba kultūrinis sluoksnis su XX–XXI a. radiniais. Žvalgymų metu archeologinis sluoksnis nerastas arba nepasiektas. Plotuose, kuriuose žemės kasimo metu buvo pasiektas įžemis, jokių įgilintų archeologinių struktūrų neaptikta.

Dvaro rūmų, žirgyno ir ledainės aplinkoje, žvalgytuose plotuose 7, 8, 13, 55, buvo iš dalies atidengtos 4 mūro struktūros (architektūrinius tyrimus atliko Vitalija Veževičienė, VšĮ Architektūros tyrimų centras), kurios neabejotinai priklausė esamų dvaro rūmų statinių kompleksui.

Plote 7, 50 cm gylyje, atidengtas nuotekų kolektoriaus fragmentas. Jis orientuotas PV–ŠR kryptimi, mūrytas iš plytų, 47 cm pločio ir 45 cm aukščio (6 plytų eilės). Viršus užtrintas skiediniu. Kolektoriaus vidinis gylis apie 25 cm, dugnas suformuotas iš plytų. Mūrui formuoti naudotos rausvos, gelsvos 23,5x11x7,5, 24x11x?, 24x?x7,5 cm dydžio plytos. Jos aštriabriaunės, fabrikinės gamybos. Architektūrinių tyrimu metu nustatyta, kad kolektorius galėjo būti įrengtas XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje, kai buvo statomi ar pertvarkomi šoniniai dvaro rūmų flygeliai.

Plote 8 rasto mūro fragmentas 70–80 cm aukščio. Paviršius užtrintas kalkiniu skiediniu. Mūras formuotas iš 26,5x?x7, ?x12x7,5, 27x?x 6,8 cm dydžio molio plytų, kurios tarpusavyje rištos kalkiniu skiediniu. Mūro apatinėje dalyje

naudotas molis kaip pagrindas. Dalis apatinių plytų taip pat rištos moliu. Pamatai galėjo priklausyti mūriniam, pagalbinės ar ūkinės paskirties pastatui. Jo funkcija galėjo būti susijusi su 1921 m. plane, ties atidengtu mūru, užfiksuotu sodu ar parku. Pamatų fragmentai priklausė XIX a. II pusės statybos laikotarpio pastatui, kuris XX a. 3–5 dešimtmečiuose galėjo būti perstatytas ar iš dalies nugriautas. Galutinai pastatas buvo nugriautas ar savaime sunyko XX a. II pusėje.

25 m į ŠV nuo dvaro rūmų ir 15 m nuo išlikusios ledainės (UK 25435) buvo atidengta mūro struktūra, kurią sudarė namo grindų pagrindas (ties H_{abs} 65,05–65,09 m) ir paviršius su latakų sistema (plotas 13) (2 pav.). Mūro liekanos fiksuotos po 0,55–1 m storio griuvenų sluoksniu. Jie orientuoti ŠV–PR kryptimi. Mūro ilgis 7 m ir tęsiasi į PR. Plotis siekė 3 m. Struktūra įrėminta plytų mūro sienelėmis, kurių storis apie 33 cm. Sienelių išorėje išlikę plytų mūro fragmentai galbūt yra išorinių sienų likučiai. Vidinis plotis tarp plytų sienelių – apie 1,02 m. Atstumas tarp latakų apie 3,5 m. Vidinė struktūros dalis – buvęs grindų paviršius, išlietas betonu. Latakų plotis 7–12 cm. Struktūros ŠV dalyje struktūros kampai iš išorės apvesti lataku. Sienelėms naudotos plytos 28x12,5x7, 26x12,5x7 cm dydžio. Struktūros ŠR dalyje pjūvyje matyti akmenų pagrindas, ant kurio formuota struktūra.

Statinys, kuriam priklausė grindys, greičiausiai buvo susijęs su šalimais esančios ledainės funkciniu panaudojimu. Juolab tarp griuvenų buvo aptikta plyta su užrašu SNOWBALL. Buvęs pastatas datuojamas XIX a. pabaiga–XX a. pradžia. Jis galėjo funkcionuoti iki XX a. 5 dešimtmečio. Statinys nugriautas iki 1948 m.

Ketvirtojo pastato fragmentai buvo atidengti (plotas 55) lyginant esamo melioracijos griovio šlaitą, į PR nuo sodininko namo (UK

2 pav. XIX a. pabaigos–XX a. pradžios namo grindų pagrindas su latakų sistema. U. Budvydo nuotr.

Fig. 2. Floor base of a house with a gutter system, late 19th–early 20th century.

3 pav. XIX a. pabaigos–XX a. pradžios ūkinės paskirties pastato pamatų fragmentai. U. Budvydo nuotr.

Fig. 3. Fragments of the foundations of an outbuilding, late 19th–early 20th century.

25447). Po velėna visu ilgiu buvo atidengtas statinio PR pamatas, kurio ilgis – 7,7 m, plotis – apie 48–50 cm, pamato gylis – apie 35 cm (3 pav.). Iš dalies atidengtų sienų plotis apie 48 cm, didžiausias išlikęs aukštis – 6 plytų eilės. Pamato apačioje klota eilė akmenų, virš jų naudotos 24,5x12x7,5, 24x?x7, ?x?x7 cm dydžio plytos. Atidengtos pamatų liekanos buvo datuotos XIX a. pabaiga–XX a. pradžia. Pastatas nugriautas ar sunyko savaime iki 1948 m. Greičiausiai tai ūkinės paskirties pastatas, fiksuotas 1921 m. dvaro plane.

Atliekant žvalgymus nugriautos dvaro tvoros (UK 25451) vietoje nustatyta, kad 1902–1905 m. statytos tvoros pamatai išliko tik fragmentiškai. Atidengti pamatai buvo iki 0,9–1 m pločio. Išlikusi apatinė stambių akmenų eilė buvo rišta kietu kalkiniu skiediniu ir moliu. Likusioje tvoros dalyje išliko tik griuvenos su palaidais akmenimis.

Žvalgymų metu visi aptikti pamatai buvo užpilti žemėmis, nebuvo ardomi. Surasti radiniai saugoti buvo perduoti JIKM.

New Žagarė Manor

The New Žagarė Manor (northern Lithuania, Joniškis district) is mentioned in historical sources from the beginning of the 16th century. In 1858, the manor was acquired by the Russian Count Dmitrij Naryškin. In the early 1860s, the Žagarė Manor house was built in the neoclassical style. It was surrounded by an English-style park, which was established in the mid-19th century.

Between 2021 and 2022, a total area of 41,500 m^2 was surveyed at the Žagarė Manor (Fig. 1). These surveys confirmed the results of archaeological excavations carried out in previous years: that the grounds of the manor park contain only a 19th- and 20th-century archaeological layer, with some artefacts. During the survey, fragments of four buildings or engineering networks were located in the grounds of the manor house.

A sewage sump dating from the late 19th to the early 20th centuries was unearthed adjacent to the left wing of the manor house. Fragments of another brick structure was found in the NE part of the manor grounds. The foundations may have belonged to a brick outhouse or a farmstead, built in the second half of the 19th century. The remains of the foundations of the third building (Fig. 2), dating from the late 19th to the early 20th centuries, were probably those of an icehouse. The building was demolished or abandoned before 1948. Fragments of a fourth building (Fig. 3) were uncovered to the SE of the gardener's house. The foundations found were probably related to the outbuilding or farmstead marked on the 1921 area plan. They may have been part of a porch or terrace. The building was demolished at the end of the 19th or beginning of the 20th century.

Ingrida Čičiurkaitė,
Rokas Kraniauskas

Švenčionių dvaras

2022 m. Švenčionių dvarvietėje (Švenčionys, Mokyklos g. 23) ir platesnėje jos aplinkoje – planuojamame sutvarkyti Kūnos upelio slėnyje – vykdyti žvalgomieji tyrimai ir žvalgymai. Teritorijos nėra saugomos kaip nekilnojamoji kultūros vertybė. Tyrimai inicijuoti mokslinio pažinimo tikslais ir kaip dalis ŠNM vykdomo projekto „Vytauto Didžiojo dvaras Švenčionyse – Lietuvos valstybės ištakas menančio kultūros paveldo aktualizavimas“. Tyrimai iš dalies finansuoti Lietuvos kultūros tarybos ir Švenčionių rajono savivaldybės.